

GtyjyæŌçy -yæyē/ætyæH { -yæBty -yçyæ

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସୁଆର

ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତମ ଅଧ୍ୟାୟ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ସୁଦକ୍ଷ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରାଇ ଥିଲା । ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଦୀ ପାର ହୋଇ ସାଧବ ପୁଅ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଅନେକ ଉପନିବେଶ । ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଦେଶବିଦେଶରେ ପ୍ରସାର କରିବାରେ ସେମାନେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ, ସଂଗୀତ, ଶିଳ୍ପ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସବୁଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାବଦ୍ଧ ଆତ୍ମ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିପାରିଥିଲେ । ଉତ୍ତରରେ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଗଙ୍ଗା, ଦକ୍ଷିଣରେ ପାପନାଶିନୀ ଗୋଦାବରୀ, ପୂର୍ବରେ

ମହୋଦଧି ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ଗିରିତୀର୍ଥ ଅମରକଣ୍ଠକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଚତୁଃସୀମା ରୂପେ ଚିହ୍ନିତ ଥିଲା । ପୌରାଣିକ ଓ ଐତିହାସିକ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶା ଭୃଂଶୁ ଉଦ୍ର, କଳିଙ୍ଗ, ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳିଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ, ତୋଷଳ, କୋଶଳ, କଙ୍ଗୋଦ ପ୍ରଭୃତି ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଗୌରବ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତରେ ଏହି ଭୂଖଣ୍ଡର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଛି । ଗବେଷକମାନଙ୍କ ମତରେ ଆମର ସଂସ୍କୃତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦଶହଜାର ବର୍ଷର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ସ୍ରୋତରେ ଉତ୍କଳୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା କିଛି ମୁଁନ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥଳେ

କଟକର ବାଲିଯାତ୍ରା ଓ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଉତ୍ସବ ଅତୀତର ସ୍ମୃତି ଓ ସ୍ୱାଭିମାନକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିଥାଏ ।

କଟକ ସହର ହେଉଛି ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ଏହା ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ତଥା ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟସ୍ଥଳୀ । ତେଣୁ ଏହାର ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରା ମହାନ୍ । ହଜାରେ ବର୍ଷର ବହୁ ପୁରାତନ ଭାଇଚାରାର ସଂପର୍କରେ ଅନୁବନ୍ଧିତ । ଏହା ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ କେବଳ ଆମ ରାଜ୍ୟ ନୁହେଁ, ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଛି ।

କଟକର ବାଲିଯାତ୍ରା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବୈଜୟନ୍ତୀ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ବାର୍ତ୍ତାବହ । ଏହା କେବଳ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଏକ କ୍ଷେତ୍ର ନୁହେଁ ଆମ ରାଜ୍ୟର କଳା, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ, ବିଭିନ୍ନ ବାଣିଜ୍ୟିକ ବିଭବ ତଥା ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ଗନ୍ତାଘର । ତେଣୁ ବାଲିଯାତ୍ରା ଆମର ଏକ ଜାତୀୟ ପର୍ବ ଭାବରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବାଲିଯାତ୍ରା କହିଲେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଇତିହାସର ପ୍ରତୀକ ଭାବରେ ବୁଝୁଥାଉ । ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଯାତ୍ରା ଅନୁକୂଳ ହେଉଥିଲା କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ । ବିଶେଷକରି କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ବେଳକୁ ବର୍ଷା ଶେଷ ହୋଇ ଉତ୍ତରା ପବନ ବହିବା ପଳରେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବାଲି, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସିଂହଳ, ବର୍ମାକୁ ନୌଚାଳନା କରି ଯିବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ହୁଏ । ପାଳଟଣା

ବୋଇତଗୁଡ଼ିକ ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ରରେ ଅବାଧରେ ଗତି କରି ପହଞ୍ଚି ପାରିଥାଏ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପବିତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ହେତୁ ଦେବ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆକାଶ ଦୀପ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ନୌଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବତୀଘର ରୂପେ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଦିଗ୍‌ବର୍ତ୍ତନ ଦେଉଥିଲା । ସାଧବପୁଅମାନେ ପାଲଟଣା ଜାହାଜରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ସାଧବାଣୀମାନେ ସାଧବମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା କରି ସର୍ବଶୁଭରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ କାମନା କରୁଥିଲେ । ଏହିଯାତ୍ରା ମହାନଦୀ ତଟ ଦେଶସ୍ଥ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବାଲୁକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାର ନାମକରଣ ବାଲିଯାତ୍ରା ହୋଇଛି । ସାଧବମାନେ ବାଣିଜ୍ୟକୁ ନେବାପାଇଁ ରଖୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ରେଶମୀ ପାଟ, କାରିଗରୀ ଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ, ସୁମ୍ନବସ୍ତ୍ର, ବିଭିନ୍ନ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ, ହାତୀଦାନ୍ତ, ଅଳଙ୍କାର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ବାଣିଜ୍ୟରୁ ଫେରିବା ପରେ ବିଦେଶରୁ ଆଣିଥିବା ବିପୁଳଧନ, ରତ୍ନ, ମଣି, ମୁକ୍ତା ବିଭିନ୍ନ ଧାତୁ ସାମଗ୍ରୀର ବିକ୍ରୀ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ପାଇଁ ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟରେ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ରୁଣ୍ଡ ହେଉଥିଲେ ଓ ଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା ତାହା ବାଲିଯାତ୍ରା ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ବୋଲି କେତେକ କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ୧୫୦୯ରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆଗମନ କରିବା ବାଟରେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଘାଟଠାରୁ ବାଲିରେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାରୁ ଗଜପତି ପ୍ରତାପ ରୁଦ୍ରଦେବ ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟଠାରେ ଗୋଟିଏ ଜୟ ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରି ସେହିଦିନଠାରୁ ‘ବାଲିଯାତ୍ରା’ ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ତେବେ ସେ ଯାହା ହେଉ ପବିତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ସାଧବ ପୁଅମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳଯାତ୍ରା ଓ ସେଠାରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନକୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ପାଇଁ ମହାନଦୀ ବାଲିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏହି ଯାତ୍ରା ବାଲିଯାତ୍ରା ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଓ ଅଧିକ ଯୁକ୍ତି ସଂଗତ ମନେହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ସାଧବପୁଅମାନେ ବାଲିଦ୍ୱୀପ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ନିଜର କଳା, ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରିଥିଲେ । ବାଲିରେ ପ୍ରଚଳିତ ବେଶଭୂଷା, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର, ପର୍ବପର୍ବାଣି, ଖାଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ, ହସ୍ତକର୍ମ ପ୍ରଭୃତିରେ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରଭାବ ପରିସ୍ପଷ୍ଟ । ବାଲିବାସୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପରି ମଣ୍ଡା, ଏଣ୍ଡୁରି ପିଠା, ସଜନାଶାଗ, କଦଳୀ ମଞ୍ଜା ଖାଇବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଗୁରୁବାର ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ପରି ବାଲିବାସୀ ଶ୍ରୀଦେବୀ ପୂଜାରେ ଧାନବେଣୀକୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ ।

ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଉତ୍ସବ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଉତ୍କଳର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରି ଅନେକ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ‘ପୂର୍ବାମୁଖ’ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଏହାର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । କଳିଙ୍ଗ ଜାତି ବଙ୍ଗୋପସାଗରକୁ ନିଜର କ୍ଷମତା ବଳରେ କଳିଙ୍ଗ ସାଗର ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରାରେ କଳିଙ୍ଗର ଦୁର୍ବାର ଶକ୍ତି ଓ ଦକ୍ଷତା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କବି କାଳିଦାସ ତାଙ୍କ ରଚିତ ରଘୁବଂଶ କାବ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜାଙ୍କୁ ମହୋଦଧିପତି ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟାନୁଯାୟୀ ସେତେବେଳେ ନଅଟି ବନ୍ଦର ଯଥାକ୍ରମେ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ଛନୁଆ, ବାଲେଶ୍ୱର, ତୁଡ଼ାମଣି, ଧାମରା, ଚାନ୍ଦବାଲି, ଲଇଛନପୁର, ପୁରୀ, ତାମଲୁକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ଥିଲେ ଓ ୨୫୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ କଳିଙ୍ଗ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଧାମରା-ଚାନ୍ଦବାଲି ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିବାରୁ ଏହାକୁ କଳିଙ୍ଗର ପ୍ରବେଶ ପଥ କୁହାଯାଉଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସାହେବ ମ୍ୟାଡ୍‌ନେଲ ଏହି ବନ୍ଦର ଦ୍ୱୟକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ । କେତେକ ଗବେଷକଙ୍କ ମତରେ ସେତେବେଳେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ, ଚେଳିତାଲୋ, ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ମୁହାଣରେ ଥିବା ପାଲୁରୁ, ଜୟପୁର, ପାରାଦ୍ୱୀପ, ପିଥିଣ୍ଡା (ଅସ୍ତରଙ୍ଗ), ପିପିଲି ଆଦି ବନ୍ଦର ଦେଇ ବୋଇତମାନ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲା । ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ଥିଲା କେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦର । ହୁଏନ୍‌ସାଂ ତାଙ୍କ ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀରେ ‘ଚେଳିତାଲୋ’ ଓ ଚରିତ୍ର ବନ୍ଦର ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଚିଲିକାର ଗଭୀର ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ମୁହାଣ ଦେଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୋଇତ ମଧ୍ୟ ଅନାୟାସରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତକରେ ପହୁଣ୍ଡ ନାମକ ଏକ ବନ୍ଦର ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଥିବାର ଜୈନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରୁ ସୂଚନା ମିଳେ । ଐତିହାସିକ ସିଲିଭାନୁଲେଭି ଖାରବେଳଙ୍କ ଶିଳାଲିପି ବର୍ଣ୍ଣିତ ‘ପିଥିଣ୍ଡ’ ଓ ଗ୍ରୀକ୍ ନାବିକ ଟଲେମିଙ୍କ ପିଗୁଣ୍ଡ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହେନ୍ଦ୍ର ଓ ଜନ୍ୟା ସଂଘମିତ୍ରା ଏହି ବନ୍ଦର ଦେଇ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ସିଂହଳ ଯାଇଥିଲେ । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟତିରେକେ ଦେଶର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ନୌବାହିନୀକୁ ସଂଗଠିତ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରାଯାଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ପୋତାଶ୍ରୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କରକରୋଡ଼ମ ପଲୁରା, ନୈନଗୌନା, କନ୍ଦଗର, ଦୋସରା, ତ୍ରିଲିଙ୍ଗନ ପ୍ରଭୃତି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ସେତେବେଳେ ସାମାନ୍ୟ ପୋତ

ଓ ବିଶେଷ ପୋତ ନାମରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ପୋତର ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ସାମାନ୍ୟ ପୋତକୁ ନୌକା ଓ ବିଶେଷ ପୋତକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ବୋଇତ କୁହାଯାଉଥିଲା । ବୋଇତମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ସେଥିରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ବା କୋଠରୀ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଉଥିଲା । ସମୁଦ୍ରରେ ବୋଇତମାନଙ୍କୁ ମାର୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା ପାଇଁ ପାହାଡ଼ ଗାତ୍ରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରସାପ ସବୁ ରଖାଯାଉଥିବାରୁ ବତୀଘର ପରି କାମ ଦେଉଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର ଥିବା ବତୀଘରର ଉତ୍ସାବଶେଷ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଭାରତରେ ଚୋଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ଥାନ ସହିତ ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକ ଅବହେଳିତ ଏବଂ ଅଧିକୃତ ହେବା ଦ୍ଵାରା ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପରମ୍ପରା ବ୍ୟାହତ ହୋଇଥିଲା । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ତ୍ରୟୋଦଶ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ତଥା ଓଲନ୍ଦାଜମାନଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଏଥିରେ ଘୋର ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ନଦୀ ମୁହାଣ ସବୁ ପୋତି ହୋଇ ଯିବା ସାଙ୍ଗକୁ ଇଂରେଜ ଶାସନ କାଳରେ ରେଳପଥ ଓ ସଡ଼କ ପଥର ବିକାଶ ହେବା ହେତୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ଵ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସ ପାଇ ସ୍ଵାଧୀନତାପ୍ରାପ୍ତି ବେଳକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବୋଜ୍ଞଳ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କାଳର କରାଳ ସ୍ରୋତରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆଜି କିମ୍ବଦନ୍ତୀରେ ପରିଣତ ହେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମେ ଭୁଲି ପାରିନାହିଁ । ଏହି ସ୍ମୃତି ଅଦ୍ୟାବଧି ଆମର ମାନସପତ୍ତରେ ଆମର ବାପ, ଅଜା ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଅମଳରୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ପୁରପଲ୍ଲୀ ଓ ସହରରେ ପାଳିତ ଓଷାବ୍ରତ, ପର୍ବପର୍ବାଣି, ଜାନିଯାତ୍ରା, ବ୍ରତ କଥା ଓ ଲୋକକଥାମାନଙ୍କରେ ଅତୀତ ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ସ୍ମୃତି ଅଦ୍ୟାପି ଜଡ଼ିତ ରହିଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଜାକଜମକରେ ପାଳିତ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଓ ମହାକାର୍ତ୍ତିକର ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଉତ୍ସବ ଅନ୍ୟତମ । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ପୁଷ୍କରିଣୀ, ନଦୀ, ହ୍ରଦ, ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ନାନକରି କଦଳୀ ବାହୁଙ୍ଗା, ସୋଲ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିର୍ମିତ ଡଙ୍ଗାରେ ଦୀପ ଜାଳି ସେଥିରେ ପାନ, ଗୁଆ, ଲୁଣ, ସୋରିଷ, ଯଅ ଥୋଇ ‘ଆ କା ମା ଭୈ, ପାନ ଗୁଆ ଥୋଇ, ପାନ ଗୁଆ ତୋର, ମାସକ ଧର୍ମ ମୋର’ କହି ଯେଉଁ ଡଙ୍ଗା ଭସାନ୍ତି, ତାହା

ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜଳଯାତ୍ରାର ସ୍ମୃତି ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବେ ସଂପର୍କିତ ।

ଜଳଯାତ୍ରାରେ ଯାଉଥିବା ଆତ୍ମୀୟସ୍ବଜନଙ୍କୁ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଦାୟ ଦେବା ଓ ବିଶେଷ କରି ରାଇଦାମୋଦରଙ୍କ ପୂଜା କରି ଜଳଯାତ୍ରୀଙ୍କର ମଂଗଳ କାମନା କରିବା ଏହି ଉତ୍ସବର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସୁଖର କଥା ପ୍ରତିବର୍ଷ କଟକର ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟଠାରେ ‘ବାଲିଯାତ୍ରା’ ଉତ୍ସବ ଓ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ମହାସମାରୋହରେ ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ଏହି ନୌକା ଯାତ୍ରାକୁ ଭିତ୍ତିକରି କବି ଓ ଗୀତିକାର ସ୍ଵର୍ଗତଃ ଶିବବ୍ରତ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଓ ଅକ୍ଷୟ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପରିବେଷିତ ଗୀତ ‘ଯା’ ଯା’ରେ ଭାସି ଭାସି ଯା’ ନୌକା ମୋର ଭାସି ଯା’ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ମନରେ ବି ଶିହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ବାଣିଜ୍ୟିକ ପରମ୍ପରାର ସ୍ମୃତି ତୀର୍ଥ କଟକର ବାଲିଯାତ୍ରା ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ଯାତ୍ରାଟି ସପ୍ତାହବ୍ୟାପୀ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଦୋକାନ ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଲା ରହିଥାଏ । ଏହି ମେଳା ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରବଳ ଜନ ଗହଳି ହୋଇଥାଏ । କଟକ ନଗରର ବାସିନ୍ଦା ଏହି ମେଳା ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବା ସଂଗେ ବହୁ ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଦର୍ଶକ ଆସି ଏହି ଐତିହାସିକ ବାଲିଯାତ୍ରା ମେଳାରେ ନିଜକୁ ହଜାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଡାଲା, କୁଲା, ପଥର ଓ କାଠ ନିର୍ମିତ ସରଞ୍ଜାମ ମେଳାରେ ବିକ୍ରି ହେଉଥିବାବେଳେ ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ କମ୍ପାନୀ ନିଜ ନିଜର ଉତ୍ପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ନିମିତ୍ତ ବଡ଼ମଣ୍ଡପମାନଙ୍କରେ ଆକର୍ଷଣୀୟ ରିହାତି ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ମଞ୍ଚରେ ନାଟ, ଗୀତ, ସଂଗୀତ, ଭାଷଣ, ନାଟକ, ପାଲା ଓ ଦାସକାଠିଆ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ମନୋରଞ୍ଜନ କରାଯାଇଥାଏ ।

ଏମ୍.ଆଇ.ଜି.-ଓଡ଼ିଶ-୪୨/୧
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରପୁର ହାଉସିଂ ବୋର୍ଡ଼ କଲୋନୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର-୭୬